

РОЛЬ КЕРІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ У ПІДТРИМАННІ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ

THE ROLE OF CIVIL SERVICE MANAGERS IN MAINTAINING SAFE WORKING CONDITIONS

Андрій В.М., д.ю.н, професор,
професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено дослідженню ролі керівників державної служби у підтриманні безпечних умов праці, які б забезпечували ефективну діяльність в органах державної влади. Визначено актуальність нормативно-правової регламентації безпечних умов праці на державній службі. Констатовано, що в Україні існують певні правові норми щодо підтримання керівником безпечних умов праці в державних органах, проте вони характеризуються низкою недоліків, серед яких найбільш значущі це відсутність чіткості норм права. Визначено також, що проблеми чинного трудового законодавства, обмежують керівників у підтриманні безпечних умов праці. Досліджено проблеми відсутності єдиного системного підходу керівників у підтриманні необхідного рівня безпечних умов праці. Встановлено, що роль керівників у сфері безпеки праці є надзвичайно важливою та розгалуженою, адже полягає в правових, культурних, етичних, загальнолюдських аспектах підтримання умов праці, які б відповідали правовим вимогам. Аргументовано про наявність двох аспектів підтримання безпечних умов праці керівниками, серед яких правовий, що полягає в існуванні належного законодавства в сфері підтримання умов праці, коли мають бути доволі змістовні та чіткі стандарти, які визначають суть умов праці в державних органах, та правозастосовчий, що полягає в обізнаності та застосуванні керівниками норм права у підтриманні безпечних умов праці, коли обов'язки та правила за змістом юридичних актів обмежують керівників у діях, які б порушували умови праці у державних органах.

Щодо оптимізації ролі керівника у підтриманні умов праці в державних органах, то найважливішим в даному напрямі є належне ставлення кожного керівника до своїх обов'язків в сфері безпеки праці, шляхом дотримання нормативів, які не дозволяють керівникам на власний розсуд за межами професійної компетенції змінювати умови праці не у відповідності з вимогами трудового законодавства.

Ключові слова: безпека праці, умови праці, державні органи, державна служба, керівники, обов'язки.

The article is devoted to the study of the role of civil service managers in maintaining safe working conditions that would ensure effective activity in public authorities. The relevance of the normative and legal regulation of safe working conditions in the civil service has been determined. It was established that in Ukraine there are certain legal norms regarding the maintenance of safe working conditions by the manager in state bodies, however, they are characterized by a number of shortcomings, the most significant of which is the lack of clarity of legal norms. It was also determined that the problems of the current labor legislation limit managers in maintaining safe working conditions. The problem of the lack of a single systematic approach of managers in maintaining the necessary level of safe working conditions was studied. It has been established that the role of managers in the field of labor safety is extremely important and extensive, because it consists in the legal, cultural, ethical, human aspects of maintaining working conditions that would meet legal requirements. It is argued that there are two aspects of maintaining safe working conditions by managers, including the legal one, which consists in the existence of appropriate legislation in the field of maintaining working conditions, when there should be quite meaningful and clear standards that determine the essence of working conditions in state bodies, and the law enforcement one, which consists in the awareness and application by managers of legal norms in maintaining safe working conditions, when the duties and rules of the content of legal acts limit managers in actions that would violate working conditions in state bodies.

Regarding the optimization of the manager's role in maintaining working conditions in state bodies, the most important thing in this direction is the proper attitude of each manager to his responsibilities in the field of occupational safety, by observing regulations that do not allow managers to change working conditions at their own discretion outside the limits of professional competence not in accordance with the requirements of labor legislation.

Key words: labor safety, working conditions, state bodies, public service, managers, responsibilities.

Постановка завдання. Ефективність і результативність діяльності державних органів у першу чергу залежать від дій керівників державної служби, яким законодавчо надано право керувати діяльністю. Тому на сьогодні виникає потреба посилення вимог до ролі керівників у підтриманні безпечних умов праці в державних органах. Встановлення та підтримання таких умов насамперед залежить від організаційної функції керівників. Відсутність відповідальності керівників у даному напрямі створює загрози для належного виконання державними органами функцій державного значення та забезпечення престижу державної служби загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами дослідження підтримання безпечних умов праці були зайняті вчені: Л. П. Амелічева, Н. І. Бернацька, С. Я. Вавженчук, С. В. Венедиктов, Т. М. Вахонєва, С. В. Вишновецька, Н. Д. Гетьманцева, О. Ю. Дрозд, Т. А. Занфірова, М. І. Іншин, Л. П. Керб, В. Л. Костюк, І. П. Лаврінчук, А. Р. Мацюк, К. Ю. Мельник, Н. О. Мельничук, О. М. Обушенко, С. Ю. Подорожній, Д. І. Сіроха, Д. П. Ушверідзе, Н. М. Хуторян, В. І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші. Кількість робіт, свідчить про особливу увагу науковців до даного питання.

Проте, не дивлячись на наявність певних успіхів у вирішенні теоретичних та практичних аспектів безпечних умов праці спостерігається недостатньо вивчене

питання досягнення максимальної відповідності керівників державної служби у забезпеченні безпечних умов праці в державних органах. Також необхідним є проведення безперервної та своєчасної оцінки застосування правового інструменту гарантування умов праці в державних органах, що дозволяє визначати проблеми та удосконалювати такий напрям на законодавчому рівні.

Метою статті є визначення ролі керівників державної служби у підтриманні безпечних умов праці в державних органах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна служба є однією з форм або одним із видів трудової діяльності, коли зайняті на державній службі працівники наділені певним колом правомочностей для виконання своїх трудових функцій. Специфіка державної служби полягає у тому, що, у порівнянні з іншими видами діяльності державні службовці, виконуючи свої трудові функції, наділяються владними повноваженнями, виступають від імені держави або від імені державного органу, виконують завдання державного значення. Тому підтримання належних та безпечних умов праці на достатньому рівні є особливо важливим, так як від ефективності праці державних органів залежить функціонування держави.

Право на безпечні умови праці в державних органах гарантується такими основними нормами законодавства:

– ст. 43 Конституції України гарантує право кожного на належні, безпечні і здорові умови праці, що впливає, в тому числі, із визнання людини, її життя і здоров'я, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3) [5];

– п. 3 частини 1 Європейської соціальної хартії регламентує право на здорові та безпечні умови праці [2];

– ст. 1 Кодексу законів про працю регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини, визначаючи, що законодавство про працю встановлює високий рівень умов праці [4];

– ст. 7 Закону України «Про державну службу» забезпечує кожному державному службовцю право на належні для роботи умови служби та їх матеріально-технічне забезпечення [8].

Правильно налагоджена система забезпечення безпечних умов праці є запорукою ефективного виконання обов'язків працівниками, безперебійного функціонування державних органів та продуктивних взаємовідносин держави з громадським суспільством.

Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу містить розуміння поняття «безпечні умови праці», яке наводить як «стан умов праці, за якого вплив на працівників шкідливих та небезпечних виробничих факторів усунуто або їх рівні не перевищують граничнодопустимих значень» та поняття «шкідливі умови праці», яке наводить як «стан умов праці, за якого рівень впливу одного або більше факторів виробничого середовища та/або трудового процесу перевищує допустимий» [1].

Таким чином, можемо дійти висновку, що умови праці в державних органах в аспекті концепції безпечної праці повинні бути належними, здоровими, нешкідливими та мотиваційними.

Зокрема, Л. П. Керб під безпечними умовами праці розуміє такі умови на підприємстві, в установі та організації, за яких вплив на працівників шкідливих чи небезпечних чинників не перевищує гранично допустимих норм [3, ст. 155]. В свою чергу В. П. Буднік і З. М. Пушкар під належними й безпечними умовами праці розглядають весь комплекс умов праці, якість та кількість обладнання, способи та порядок його використання, стан робочого приміщення і навколишнього середовища [9, с. 210].

У підтриманні рівня безпеки праці керівник державної служби є ключовою ланкою в кадровій системі державних органів, найвищою посадовою особою, яка займається досягненням результатів безпечних умов праці.

Закон України «Про державну службу» закріплює поняття: «керівник державної служби це посадова особа, яка займає вищу посаду державної служби в державному органі, до посадових обов'язків якої належить здійснення повноважень з питань державної служби та організації роботи інших працівників у цьому органі» [8].

Видами керівників в державних органах є: а) безпосередні керівники в підрозділах; б) керівники державної служби в державному органі; в) суб'єкти призначення [7, с. 244]. Не викликає сумнівів, що кожен керівник на будь-якому рівні відіграє важливу роль у впровадженні концепції безпечних умов праці у державних органах.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про державну службу» керівники державної служби в державних органах забезпечують належні для роботи умови та їх матеріально-технічне забезпечення [8]. Тобто, від рішень та дій керівників залежить підтримання безпечних умов праці,

які втримують найбільш кваліфікованих керівників з високим рівнем професіоналізму та мотивують працівників до ефективного здійснення обов'язків.

Поряд із цим, згідно із ст. 55 Закону України «Про державну службу» на керівників державної служби покладається обов'язок «створювати здорові та безпечні умови, необхідні для належного виконання державними службовцями своїх обов'язків».

В зв'язку з цим керівники здійснюють наступні дії:

- забезпечують державних службовців інформацією, необхідною для виконання посадових обов'язків;
- облаштовують приміщення, пристосовані для виконання посадових обов'язків;
- належно облаштовують робочі місця;
- забезпечують необхідним обладнанням [8].

Складність критерію рівня безпеки праці державних службовців потребує своєчасного управління умовами праці в державних органах.

О. М. Сніцаренко під системою управління умовами праці розглядає безперервний процес реалізації економічних, технічних, соціальних та інших заходів, направлених на обмеження впливу шкідливих, небезпечних та несприятливих чинників на здоров'я працівників, шляхом збереження його [10, с. 11].

Не викликає сумніву, що безпечні умови праці залежать не лише від належних характеристик робочого місця, а й від рівня взаємовідносин в колективі, співпраці з відвідувачами, ставлення керівництва, що в окремих випадках формує психологічну напругу в державних органах. Тому загальноприйнятими факторами безпечних умов праці, що не є винятком для державних службовців, слід вважати такі: а) психо-фізіологічні фактори, які визначають нервово-психічні та фізичні навантаження на працівників; б) соціально-психологічні фактори, які визначають рівень мотивації до праці, взаємовідносини в колективі, стиль керівництва; в) санітарно-гігієнічні фактори, які визначають санітарно-гігієнічну ситуацію на робочих місцях та загальний стан трудових приміщень; г) естетичні фактори, які забезпечують формування позитивних емоцій працівників [6].

З метою недопущення негативного впливу факторів на умови праці в державних органах, шляхом забезпечення належного рівня службової дисципліни державних службовців, керівникам слід дотримуватися виконання обов'язків, визначених ст. 63 Закону України «Про державну службу». Такими є: створення умов для виконання працівниками своїх посадових обов'язків і підвищення ними професійної компетентності та вимоги належного виконання посадових обов'язків; здійснення контролю за виконанням працівниками посадових обов'язків; забезпечення виконання працівниками своїх посадових обов'язків, у тому числі шляхом застосування дисциплінарних стягнень; належна організація роботи працівників; забезпечення ефективного виконання завдань, що поставлені перед державними органами; виховання сумлінного ставлення працівників до служби, бережливого ставлення до державного майна; підтримання ініціатив працівників; вжиття заходів для додержання працівниками правил етичної поведінки; забезпечення прозорості та об'єктивності під час оцінювання результатів службової діяльності; організація проведення з працівниками профілактичних заходів щодо запобігання вчинення ними дисциплінарних проступків, виявлення та своєчасне припинення їх вчинення [8].

В таких умовах керівники державної служби несуть відповідальність у випадках неналежного рівня службової дисципліни і здійснюють повноваження щодо притягнення державних службовців до дисциплінарної відповідальності.

При дотриманні керівниками обов'язків у підтриманні безпечних умов праці буде утверджуватись довіра і повага

до них з боку державних службовців, підвищуватиметься вмотивованість працівників до праці та формуватиметься престижність державного інституту влади.

Треба зазначити, що на сьогодні дотримання безпечних умов праці керівниками державної служби не відбувається на належному рівні, що не заохочує працівників до ефективного здійснення трудових обов'язків. Керівники часто нехтують правилами безпеки в державних органах і без негативних для себе наслідків досягають при цьому власної вигоди. Всі ці порушення будуть залишатися без покарання, допоки з керівником або працівниками не трапляється нещасний випадок.

Тому для працівників мають бути забезпечені достатні гарантії проти таких дій керівників, які зачіпатимуть їхній рівень безпеки праці, що відповідно впливатиме на професійну кар'єру. Безпека умов праці не може бути залежною від дій або бездіяльності будь-якого керівника.

Гарантування безпечних умов праці, за яких може здійснюватися ефективне функціонування державних підрозділів, має практичне значення передусім для відповідальних керівників, які є ключовими представниками від роботодавців. Тому з метою забезпечення балансу інтересів роботодавця, керівника та працівника необхідно керівникам державної служби:

- формувати більш відповідальне ставлення до питань безпечних умов праці;
- своєчасно повідомляти працівників про проведені заходи удосконалення безпечних умов праці;
- звітувати про рівень підтримання безпечних умов праці.

В свою чергу на державному рівні з метою удосконалення ролі керівників у підтриманні безпечних умов праці потрібно:

– у правовому контексті чітко визначити розуміння концепції безпечних умов праці та необхідного рівня його визначення;

– регулярно направляти керівникам державної служби роз'яснення щодо виконання обов'язків у підтриманні безпечних умов праці;

– інформувати керівників щодо переваг безпечних умов праці для здійснення ефективної діяльності.

Тому, належний рівень безпеки праці в державних органах може бути досягнуто на практиці, якщо перш за все буде законодавчо закріплено чіткі критерії визначення безпечних умов праці, котрі керівники зможуть підтримувати, шляхом відповідального виконання обов'язків в такому напрямі.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що у державних органах в напрямі підтримання безпечних умов праці особливе місце займають керівники державної служби. Це лідери, які виробляють нові підходи, удосконалюють прийоми та методи підтримання безпечних умов праці. Зміст роботи керівника державної служби полягає в здійсненні всієї сукупності управлінських та організаційних функцій, спрямованих на вирішення проблем безпечних умов праці. Ефективність такої діяльності цілком і повністю залежить від якісних характеристик керівників, які ґрунтуються на правових нормах, підборі кандидатів на керівні посади та розстановці кадрів, відповідальності і професіоналізмі керівників державної служби.

Отже, вимога стабільності дій керівників державної служби у напрямі підтримання рівня безпеки праці викликана необхідністю гарантування державним службовцям безпечних умовах праці, що дозволить забезпечувати якісні державно-службових відносини, мотивацію до праці, професіоналізм державних службовців, впевненість працівників у захисті з боку керівництва та держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу: Наказ «Про затвердження Державних санітарних норм та правил» № 248 від 08.04.2014 р.
2. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03 травня 1996 р. Ратифікована із заявами Законом № 137-V від 14 вересня 2006 р., ВВР, 2006, № 43, ст. 418 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text.
3. Керб Л. П. Основи охорони праці: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 215 с.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Крушельницька Я.В. Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2000. 232 с.
7. Мацюк В. Я. Державна служба у системі трудових відносин: теоретико-правові проблеми: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2017. 425 с.
8. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
9. Пушкар З. М., Буднік В. П. Умови праці на підприємстві. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє : наук. збірник. Тернопіль: ТНЕУ, 2011. Вип. 16. С. 210–218.
10. Сніцаренко О. М. Поняття умов праці та їх покращення на підприємстві. Економіка. 2017. № 1 (1). С. 9-13.